

تأثیر فضای سبز شهری بر ارتقای کیفیت زندگی شهری

رشد سریع شهرها را می‌توان از بزرگترین تهدیدکننده‌های محیط زیست برشمرد، که تأثیرات آن به ساکنان شهرها یعنی انسانها منتقل خواهد شد و تأثیری بس فرساینده بر روح و جسم انسان شهری باقی خواهد گذاشت. مطالعات نشان داده است که افزایش جمعیت و گسترش شهرنشینی موجب تبدیل فضاهای سبز شهری به سطوح بتنی خشن و نفوذناپذیر می‌شود و این روند به ویژه در کشورهای در حال توسعه و جهان سوم نمود جدی‌تری دارد. رشد صنعت و افزایش جمعیت در شهرها، به ساخت و سازهای سوداگرانی منجر شده است که به موضوعات بهداشتی، تأمین نور کافی و هوای سالم و فضاهای گذران اوقات فراغت توجه کافی نمی‌کنند. از سوی دیگر، ضرورت ایجاد کاربریهای جدید شهری، برای پاسخ گویی به نیازهای روزافزون شهرنشینان به تدریج باعث کاهش سهم فضای سبز و باغهای شهری شده، که پیامد آن محدود شدن دسترسی انسان شهرنشین به طبیعت است. اما بنا به دلایلی، از اوایل قرن بیستم به بعد انسان شهرنشین توجهی دوباره به طبیعت و فضای سبز نشان داد، که نمود عینی آن ایجاد باغهای کاربردی به جای باغهای تفریحی است که به نیازهای جدید شهروندان پاسخ می‌دهد.

فضای سبز شهری خصوصاً پارکهای شهری دارای نقش اجتماعی، اقتصادی و اکولوژیکی هستند، با مزایایی چون درمان بیماریهای روحی، محیطی مطلوب برای پرورش کودکان، ایجاد یکپارچگی اجتماعی، حفظ آسایش و ...، که در عین حال شاخصی برای ارتقای کیفیت فضای زندگی و توسعه جامعه محسوب می‌شوند.

فضای شهری: فضای شهری، مکانهایی هستند که به عموم شهروندان تعلق داشته، منحصر به جنبه کالبدی و فیزیکی نبوده و در حقیقت با حضور انسان و فعالیت اوست که معنی می‌یابد. فضاهای شهری قدمتی دیرینه در تاریخ شهرسازی داشته و در ادوار مختلف با اشکال گوناگون در شهرها حضور یافته و سبب شکل‌گیری بافت شهری در پیرامون و یا بر حول محور خود گردیده‌اند. فضای شهری پیش از همه، فضای جغرافیایی است که به وسیله فاصله‌ها، مساحتها و تراکمها مشخص می‌شود. یک فضای شهری فضایی است که عنصری هویت بخش از یک شهر تلقی می‌شود، به طوری که اغلب شهرهای بزرگ را می‌توان به واسطه فضاهای شهری آن باز شناخت. فضاهای شهری که بر اساس قواعد زیبایی‌شناسی شکل گرفته و در کل سیما و ظاهری زیبا به منطقه تحت نفوذ خویش می‌دهد می‌توانند به عنوان عناصر کلیدی و محورهای توسعه یک شهر مد نظر قرار گیرند.

فضای سبز شهری: فضاهای سبز شامل درختان و گیاهان دیگر هستند که به عنوان ششهای شهر به کار گرفته می‌شوند، فعل و انفعالات شهری فرآیندهای طبیعی را فراهم می‌کنند، به اصلاح اقلیم محلی کمک می‌کنند، فضاهای تفریحی را ایجاد می‌کنند و به عنوان ارتباط کاملی برای ساکنان شهر به دنیای طبیعی به کار می‌روند.

منافع و ارزش پارکها و فضاهای سبز به خوبی قابل درک می‌باشند و به شکل روزافزونی به عنوان چالشی برای سلامت انسان مورد توجه قرار می‌گیرند، اگر چه چنین منابعی همواره به صورت برابر میان عموم (مردم جامعه) تقسیم نشده است. به طور کلی، وجود فضاهای سبز و تأثیر آنها در شهرها اجتناب‌ناپذیر است، به طوری که بدون وجود این فضاها، ممکن نیست که شهرها پایدار باقی بمانند. فضاهای سبز با کیفیت بالا می‌توانند شیوه زندگی سالم و لذت بردن را برای مردم به همراه بیاورند و طراحی و ساخت آن عنصر کلیدی برنامه‌ریزی شهری، در جستجوی جوامع سالم و شهرهای پایدار است.

سطوح سبز دارای کارکردهای شهری را سطوح سبز می‌نامند، نظیر زمینهای باز ورزشی چمن‌کاری شده، کنار خیابانها و پلها که با انواع گیاهان پوششی مانند چمن یا گل پوشانده می‌شوند. سطوح سبز بدون کارکرد شهری را سطوح سبز غیرشهری می‌نامند، مانند مراتع اطراف شهر و غیره. فضاهای سبز در مرحله نخست به فضاهای سبز و سطوح سبز و در مرحله بعد به شهری و غیرشهری تقسیم می‌شوند. تفاوت فضای سبز و سطوح سبز از نظر اکولوژیکی در این است که سطوح سبز (مثلاً زمین ورزشی چمن‌کاری شده) نمی‌تواند مانند فضای سبز شبه جنگلی در کاهش آلودگی صوتی مؤثر باشد و یا به نحو مطلوبی سبب کاهش دما شود.

طبقه بندی انواع فضای سبز

براساس این تقسیم بندی، فضاها و سطوحی که با کاربری فضای سبز در شهرها ارتباط پیدا می‌کنند

الف- فضای سبز عمومی، ب- نیمه عمومی و ج- خیابانی تقسیم می‌شود..

- **فضاهای سبز عمومی:** فضاهای سبز شهری که واجد بازدهی اجتماعی می‌باشند. این فضاها برای افراد در گذران اوقات فراغت، تفریح و مصاحبت با دوستان و گردهمایی اجتماعی و فرهنگی استفاده می‌گردد و از این فضاهای سبز، معمولاً به عنوان پارک نام برده می‌شود.

- **فضاهای سبز نیمه عمومی:** فضاهای سبزی که بازدهی اکولوژیکی دارند، ولی استفاده‌کنندگان آنها، نسبت به فضاهای عمومی محدودتر هستند. محوطه‌های باز بیمارستانها، پادگانها و ادارات دولتی و غیره در این دسته قرار می‌گیرند.

- **فضاهای سبز خیابانی:** نوعی از فضای سبز شهری هستند که به طور معمول درختکاری حاشیه باریکی از حد فاصل مسیرهای پیاده‌رو و سواره‌رو را تشکیل می‌دهند و یا به صورت متمرکز در فضاهای نسبتاً کوچک میادین و یا در زمینهای پیرامون بزرگراهها و خیابانها شکل گرفته‌اند.

عملکرد فضای سبز: کیفیت فضای سبز شالوده عملکرد اکوسیستم شهری است. پارکهای عمومی و باغهای خصوصی نقش قاطع حمایت‌کننده تنوع زیستی و تأمین‌کننده مهم خدمات اکوسیستم در مناطق شهری را دارد. گذشته از اهمیت کمک‌رسانی اکولوژیکی پالایش هوا و آب، تصفیه‌کننده باد و صدا یا تثبیت‌کننده آب و هوای معمولی، مناطق طبیعی کمک‌های اجتماعی و روانشناسی را نیز در شهرها فراهم می‌کنند. که این موارد اهمیت ایجاد و بهره‌گیری از فضای سبز شهری را نشان می‌دهند.

اسکردر (۱۹۹۱) نشان داد که محیط زیست طبیعی با زندگی گیاهی و آب تمدد اعصاب را القا می‌کند و کمتر حالت پریشانی در مشاهده‌کنندگان در مقایسه با منظره شهری بدون زندگی گیاهی ایجاد می‌کند. این توانایی عناصر طبیعی در عمل به عنوان «مسکنهای طبیعی»، یک فایده در مناطق شهری است. علاوه بر فواید سلامتی و روانی و زیبایی، سیمای طبیعی شهر می‌تواند فواید اجتماعی نیز داشته باشد. استفاده از فضاهای بیرونی، میتواند روابط اجتماعی و متقابل میان همسایه‌ها را تقویت کند. فضای سبز علاوه بر موارد فوق می‌تواند اثرات اقتصادی نیز برای شهر دربرداشته باشد، برای مثال پالایش هوا به وسیله درختان منجر به تقلیل هزینه‌های آلودگی و درجات پیشگیری از آن می‌شود. به علاوه ارزشهای زیبایی، تاریخی و تفرجگاهی پارکهای شهری جذابیت شهر را افزایش می‌دهد و آن را به عنوان مقصد گردشگر ترقی می‌دهد.